

CZU: 37.043.2-055.1/2

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4557318>**EDUCAȚIA DE GEN ÎN CONTEXT FORMAL-NONFORMAL-INFORMAL****Valentina BODRUG-LUNGU***Universitatea de Stat din Moldova*

În prezentul articol este abordată educația de gen. Constatările și concluziile sunt făcute în baza analizei unor experiențe practice, subiectul fiind explorat în context formal-nonformal-informal. Experiențele acumulate demonstrează că educația de gen trebuie începută la etapa timpurie a socializării de gen, din copilărie, și trebuie să poarte caracter continuu. În acest sens, educația de gen trebuie să devină parte componentă atât a educației formale, cât și a celei nonformale și informale.

Cuvinte-cheie: educație de gen, educație formală, educație nonformală, educație informală.

GENDER EDUCATION IN A FORMAL-NON-FORMAL-INFORMAL CONTEXT

This article addresses the issue of gender education. The findings and conclusions are made based on the analysis of real practices the subject being explored in a formal-non-formal-informal context. The experience gained shows that gender education must begin at the early stage of gender socialisation, in the childhood and must be continuous. In this sense, gender education must become part of both formal and non-formal, and informal education.

Keywords: gender education, formal education, non-formal education, informal education.

Introducere

Educația de gen reprezintă demersul educativ social orientat spre formarea-dezvoltarea personalității fetelor și băieților, ce include ansamblul de relații și acțiuni în vederea realizării eficiente a rolurilor sociale multifuncționale. Educația de gen are nu doar caracter formativ, dar și o evidentă importanță socială, reieșind din scopul suprem de construire a unei societăți democratice. Conceptul educației de gen dezvoltă și strategii corespunzătoare pentru fiecare formă a sistemului de învățământ: învățarea formală, învățarea nonformală și învățarea informală.

Abordare generală a educației formale-nonformale-informale

În contextul transformărilor sociale semnificative, viața impune necesitatea implicării de noi cunoștințe, abilități și/sau competențe suplimentare pentru toți indivizii. Oamenii învață constant peste tot și în orice perioadă de timp. În acest sens, este foarte probabil ca această învățare, care, tradițional, se desfășura în context formal, tot mai mult să se extindă în plan nonformal și informal.

Reiterând faptul că educația, ca proces pe tot parcursul vieții, care permite dezvoltarea continuă a capacităților unei persoane ca individ și ca membru al societății, poate lua trei forme diferite: formală, nonformală și informală, vom explora componentele de bază ale acestora (Tab.1).

Tabelul 1**Componentele educației formale, nonformale, informale**

	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
C	- Formă recunoscută de educație	- Formă recunoscută de educație	- Mai puțin recunoscută
O	- Formală	(dar în proces)	importanța educațională
M	- Cadru instituționalizat – în clasă	- Informală	- Oriunde și oricând
P	- Pe discipline	- Programe în afara/ după școală/ prin	- Poate avea loc în aproape
O	- Obligatorie	organizații comunitare, ONG-uri	orice altă locație
N	- În mod regulat	- Pe arii de interes	- Flexibilitate în organizare
E	- Rigidă	- La alegere	și metode
N	- În baza standardelor educaționale	- Flexibilitate în organizare și metode	- Poate fi imprevizibilă
E	- În baza curriculumului	- Dincolo de curriculum	- Procesul – ca flux
N	- Profesori – instruire inițială și	- Formatorii antrenați în subiect	- Informațiile din Internet
T	continuă	- Monitorizare și evaluare aleatorii	pot fi necalitative (com-
E	- Monitorizare și evaluare obligatorie	- Nu rezultă în acreditare /	petențe reduse de înțele-
	- În mod regulat conduce la o	certificare științifică etc.	gere, interpretare etc.)
	acreditare	- Valorifică necesitățile, valorile,	- Nu se face certificarea
	- Mai puțin poate lua în conside-	atitudinile elevilor	- Educație pe tot parcursul
	rare necesitățile, valorile și ati-	- Poate duce la o mai mare încredere	vieții etc.
	tudinile elevilor etc.	în educația formală	

Educația nonformală este diferită de educația formală – atât prin conținut, cât și prin formele de realizare. Se consideră că educația nonformală este intermediară – între cea formală și informală, oferind o oarecare flexibilitate între cele două forme menționate, care trebuie definite strict pentru a fi operaționale și pentru a evita suprapunerea [1].

Menționăm că subiectul educației nonformale s-a conturat de-a lungul anilor, înglobând mai multe specificări: de la modurile alternative de învățare până la parte integrantă a conceptului de învățare pe tot parcursul vieții (engl. lifelong learning).

La etapa actuală, în pofida discuțiilor continue la acest subiect, multe țări plasează recunoașterea învățării nonformale și informale pe primele poziții ale agendelor politice, cu atenție sporită pe valorificarea acestora și pe evaluare aprofundată.

Astfel, Codul educației al Republicii Moldova (2014) [2] stipulează că „învățarea pe tot parcursul vieții se realizează în contexte de educație formală, nonformală și informală” (art.123). Educația formală este abordată ca un proces instituționalizat, structurat și bazat pe o proiectare curriculară explicită. În contextul educației nonformale învățarea este integrată în cadrul unor activități planificate, cu obiective de învățare care nu urmează în mod explicit un curriculum. Educația informală reprezintă rezultatul unor activități zilnice legate de muncă, mediul familial, timpul liber, nefiind organizată conform obiectivelor, programării etc...

Educația de gen din perspectiva realizării formelor generale ale educației

După cum a fost menționat anterior, conceptul educației de gen dezvoltă și strategii corespunzătoare pentru fiecare formă a sistemului de învățământ. Respectiv, este oportun de a analiza educația de gen prin prisma posibilităților celor trei forme generale ale educației: formală-nonformală-informală.

Pornind de la faptul că **educația formală** se desfășoară în cadrul instituționalizat, educația de gen, fiind realizată în instituțiile de învățământ de toate gradele, se prezintă drept cea mai eficientă în formarea personalității și în pregătirea și perfecționarea pregătirii profesionale.

Asigurarea actului pedagogic complex, programat, organizat, intenționat, conștient, îndrumat și interactiv de predare-învățare în cadrul instituțiilor de învățământ de toate gradele constituie o precondiție importantă în eficientizarea acțiunii educaționale. Variantele optime de organizare a educației de gen a tinerei generații vizează mai multe modalități:

- ✓ la nivel de instituții de învățământ superior: cursuri speciale în problematica egalității de gen în dependență de specializare (Psihologia de gen, Educația de gen, Sociologia relațiilor de gen, Studii feministe/de gen ș.a.); includerea modulelor/temelor din domeniu în curricula disciplinelor de bază din sociologie, psihologie, economie, psihologie, istorie, literatură etc.;
- ✓ la nivel de școală: includerea modulelor/ temelor din domeniu în curricula disciplinelor de bază din psihologie, istorie, literatură ș.a.

În calitate de exemplu poate servi experiența abordării multidimensionale a tematicii „Egalitate de gen” în procesul de studii la Universitatea de Stat din Moldova. Astfel, în cadrul Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială (FPSESAS), tematica respectivă este valorificată:

1. *În calitate de disciplină dedicată – în baza curriculumului aprobat și asigurat cu suport de curs „Gender Educațional” – Ciclu I (anul 3 de studii) la Psihopedagogie.*
2. *Includerea tematicii „Egalitate de gen” în curriculum și/sau în materialele didactice la disciplinele respective, după cum urmează:*
  - *Disciplina: Psihopedagogia familiei, Ciclu I la Psihopedagogie*
  - *Disciplinele: Modalități de soluționare a conflictelor, Violența în familie, Psihosexologie și educație sexuală în cadrul Programului de Master Consiliere pentru probleme de familie (Ciclu II)*
  - *Modulul „Metodologia cercetării din perspectiva de gen” – studii doctorat.*
3. *Tematica „Egalitate de gen” valorificată de către studenți în tezele de licență și de masterat.*

Educația nonformală poate contribui la dezvoltarea educației formale, fiind determinată de actele educaționale realizate în afara formelor educative oficiale din unitățile de învățământ.

Educația nonformală oferă tinerilor posibilitatea de a dezvolta valorile lor, abilitățile și competențele, altele decât cele dezvoltate în cadrul educației formale. Aceste competențe (numite “soft skills”) includ o gamă largă de competențe interpersonale, cum ar fi: spirit/ lucrul de echipă (parteneriat fete/ băieți), de leadership sensibil la gen, de gestionare a conflictelor și situațiilor discriminatorii multiple, planificarea, organizarea, coordonarea și rezolvarea problemelor practice, încrederea în sine, disciplina și responsabilitatea. Specificul acestui tip de educație constă în faptul că participanții sunt actori implicați activ în procesul de învățare. Metodele care sunt utilizate oferă tinerilor instrumentele necesare pentru a dezvolta în continuare abilități și atitudini (învățare prin

practică). Educația nonformală nu este nestructurată, procesul de învățare nonformală este proiectat în așa fel încât creează un mediu în care cursantul este propriul architect în dezvoltarea competențelor sale [3].

În acest context poate fi specificat un spectru larg de acțiuni educaționale sensibile la gen cu caracter non-formal: emisiuni/ spoturi/ TV show/ publicații etc. în mass-media electronică, audiovizuală, scrisă; spectacole; expoziții; activități cultural-artistice, școli de vară/ de iarnă în domeniu ș.a. În cadrul educației de gen non-formale pot fi/ trebuie incluse și activități cu caracter formal: lecții, conferințe, traininguri ș.a. Activități non-formale pot fi oferite fie la locul de studii, la locul de muncă, fie de instituții sau organizații ale societății civile.

În calitate de practică pozitivă poate servi experiența de activități nonformale realizate cu studenții Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială a Universității de Stat din Moldova:

- *Organizarea dezbaterilor cu tinerii la subiectul prevenirii și combaterii violenței în bază de gen în formatul „TUKANO Caffee”. Anual astfel de evenimente sunt organizate în cadrul Campaniei mondiale „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, în parteneriat cu Organizația Internațională pentru Migrație cu sprijinul Ambasadei Marii Britanii în Moldova în cooperare cu Radio Moldova Tineret, Coaliția Națională „Viață fără violență în familie”, Platforma pentru Egalitate de Gen, MSMPS, IGP MAI. Dezbaterile au fost interactive, cu implicarea activă a tinerilor și a experților, cu utilizarea jocurilor de rol, cu întrebări și răspunsuri, reflecții pe tema violenței în bază de gen și consecințelor, modalităților de prevenire etc.*
- *Organizarea Conferințelor științifico-practice „Strategii de prevenire a violenței în familie” cu participarea studenților de pe ambele maluri ale Nistrului (Universitatea de Stat din Moldova și Universitatea de Stat „Taras Șevcenco” din Tiraspol), în parteneriat dintre USM, Organizația Internațională pentru Migrație cu sprijinul Ambasadei Marii Britanii în Moldova, în cooperare cu Platforma pentru Egalitate de Gen, MSMPS. În condiții de restricții impuse de pandemia COVID-19, pentru prima dată a fost utilizată teleconferința. Astfel, a fost creat spațiu pentru prezentări, discuții, schimb de experiență cu referire la valorificarea subiectelor conexe egalității de gen în procesul educațional în context nonformal.*
- ❖ *Aceste activități au ca rezultat:*
  - *Creșterea nivelului conștiinței sensibile de gen a tinerilor și tinerelor (înțelegerea noțiunilor de bază ce țin de egalitatea genurilor, rolurile de gen, socializarea de gen etc. în context transformativ; deconstruirea stereotipurilor de gen);*
  - *Explorarea modalităților de educare a spiritului de parteneriat de gen și respect reciproc, lucru extrem de important în contextul transformărilor relațiilor de cuplu și familie, inclusiv al restructurizării forțate a rolurilor de gen (parțial grație și migrației economice a femeilor);*
  - *Formarea bazelor culturii partenoriale de gen care exclude orice forme de discriminare și violență în bază de gen în viața personală, de familie și în activitatea profesională a femeilor și bărbaților ducând, respectiv, la îmbunătățirea sănătății fizice și psihice a ambelor genuri și contribuind la creșterea bunăstării sociale.*

Educația informală, fiind determinată de acțiuni socioumane, culturale etc., care includ obiective/ efecte educaționale fără forme educative speciale, purtând caracter spontan, involuntar, fără a fi conștientizate în mod expres, influențează semnificativ personalitatea tinerilor și adulților (viața și comportamentul fetelor și băieților în locuri publice, transport etc.). Elocventă este influența publicității stradale: imaginile sexiste de pe panourile publicitare și în mass-media (femei și vodcă, femei seminude etc.) creează atitudini sociale stereotipe vizavi de femeie drept obiect de menaj, obiect de satisfacție etc. Bancurile sexiste în viața cotidiană și în mass-media la fel contribuie la formarea modelelor comportamentale/ relaționale discriminatorii și conflictuale de gen în viața publică și privată. În acest sens, educația informală poate valorifica mesaje sensibile la gen, aceasta realizându-se atât prin intermediul educației formale și nonformale, cât și prin anumite acțiuni specifice educației informale, făcute cu tact și respect, cum ar fi anunțurile în mass-media, panourile și afișele în stradă, în transport etc.

Organizarea procesului educațional ne-a orientat spre studierea posibilităților celor trei forme generale ale educației din perspectiva educației de gen, drept rezultat fiind elaborat *Modelul pedagogic al educației de gen (EG) în cadru formal-nonformal-informal* (Fig.1). Acesta, la rândul său, ne-a servit drept instrument de analiză-precizare-proiectare-realizare a conținuturilor respective, cunoaștere și consolidare a conexiunilor și interdependenței dintre planurile formal-nonformal-informal.

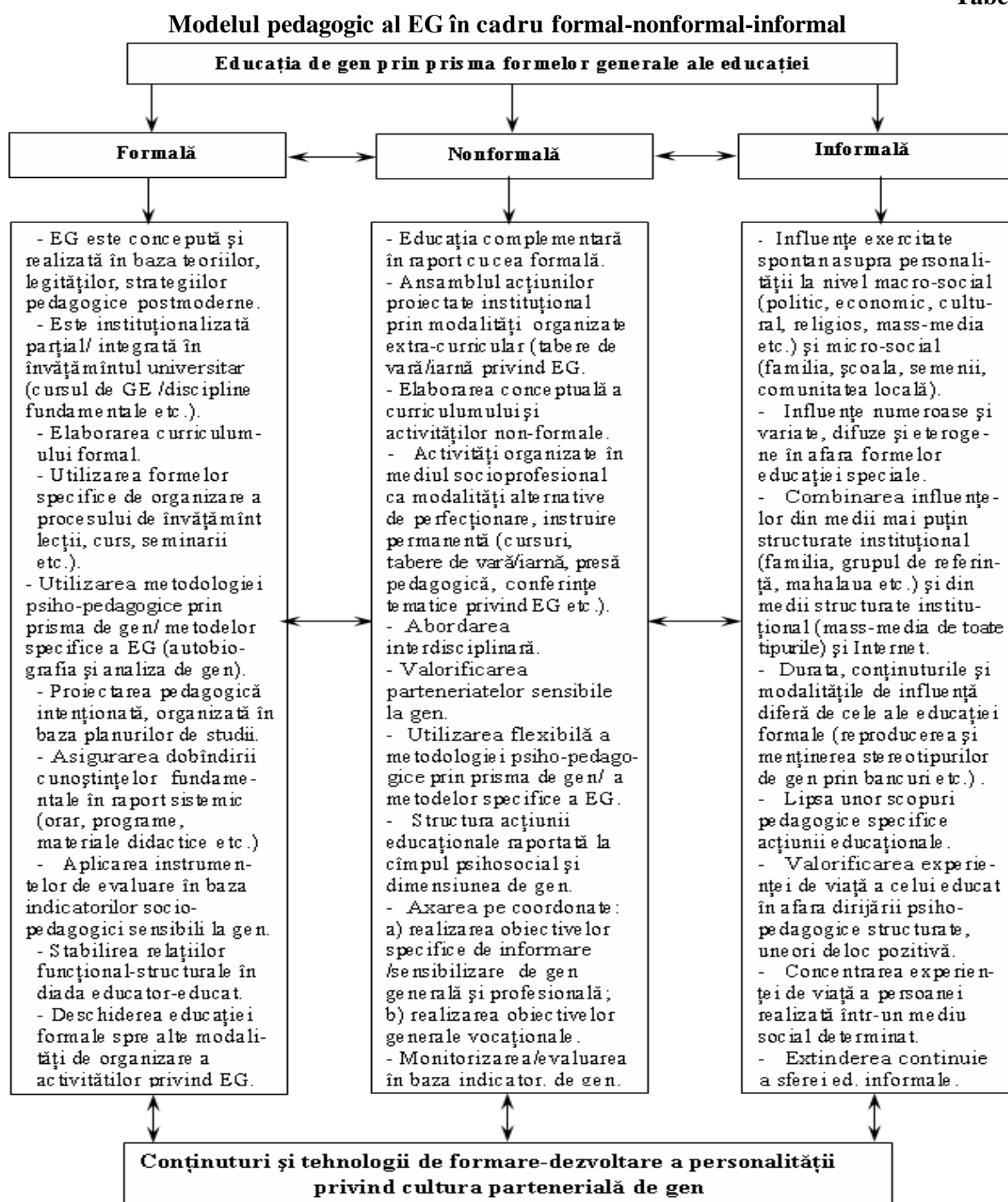
Ca punct de reper în elaborarea acestui model ne-au servit concepțiile mai multor savanți privind cele trei forme ale educației și interdependența lor [5, 6], care ne-au dat posibilitatea să stabilim resursele pedagogice ce pot fi implicate în educația de gen.

În cadrul acestui model, fenomenele semnificative sunt plasate pe două coordonate: *pe orizontală*, ce ne permite să observăm conținutul celor trei forme de educație și *pe verticală*, care asigură observarea interdependenței formelor educației la cele trei niveluri de referință.

Reiterând că educația de gen reprezintă un instrument important de introducere a dimensiunii de gen în dezvoltarea societății și realizării egalității genurilor, menționăm că conștientizarea necesității egalității genurilor nu se produce în mod automat, prin introducerea unor discipline.

Educația de gen are un conținut preponderent social, exprimându-se la nivel de interferență cu „noile educații”. Educația individuală de gen are conținut determinat, în mod preponderent, prin raportarea omului la sine. Evoluția acestor conținuturi asigură un ansamblu de achiziții obiectivate sub forma unor „virtuți personale” (responsabilitate, automanagement, respect și suport față de persoanele de alt gen etc.) și sociale (atitudini civice: politice de gen, naționale de gen, umaniste etc.).

Tabelul 2

Conținutul specific educației de gen reflectă două coordonate definitorii care vizează raportarea omului la societate (educarea cetățenilor sensibili la gen) și la sine (educarea persoanei libere de stereotipuri de gen, flexibile, dispuse spre relații de parteneriat în relații interpersonale). Analiza celor două coordonate, cu valoare de repere orientative, presupune identificarea elementelor specifice, predominante, care susțin însă interdependența și complementaritatea lor, realizabile în timp și spațiu.

Pe de altă parte, educația de gen reprezintă o parte necesară a programelor de învățământ la toate nivelurile sistemului de învățământ, raportată la diferite contexte formale-nonformale-informale, care ar permite atât fetelor, cât și băieților, femeilor și bărbaților să înțeleagă modul în care construcțiile tradiționale de masculinitate și feminitate și modelele de atribuire a rolurilor sociale le influențează viața, relațiile, traiectoriile de carieră etc.

Concluzii

1. Dat fiind faptul că educația este tot mai mult considerată a fi una dintre cele mai eficiente investiții în dezvoltarea echitabilă și durabilă, promovarea egalității între genuri trebuie să devină, alături de efortul de asigurare a educației pentru toți, o prioritate, pusă în corelație cu Agenda 2030. Prin urmare, tema egalității genurilor urmează a fi explorată în toate contextele educaționale: formal, nonformal și informal.
2. Egalitatea de gen este recunoscută în calitate de bun public, care, oferind beneficii sociale, politice și economice tuturor membrilor societății moderne, poate contribui direct la dezvoltarea durabilă a acesteia. Egalitatea de gen presupune drepturi, șanse și tratament egal pentru femei și pentru bărbați, precum și pentru băieți și pentru fete, în toate sferile vieții. Respectiv, dezvoltarea serviciilor educaționale sensibile la necesitățile fetelor și ale băieților reprezintă o precondiție importantă în promovarea și asigurarea *de facto* a egalității de gen în societate.
3. Recunoașterea învățării nonformale și informale este un mijloc important pentru a face agenda „învățării pe tot parcursul vieții” o realitate pentru toți și, ulterior, pentru remodelarea învățării pentru a se potrivi mai bine cu nevoile sociale și cu cele individuale (inclusiv raportate la gen, vârstă, abilități) din secolul XXI.
4. Menționând că Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a aprobat Regulamentul privind validarea educației nonformale și informale (2019), care stabilește cadrul normativ pentru funcționarea Sistemului național de validare a educației nonformale și informale, recomandăm integrarea dimensiunii de gen în procesul de identificare, documentare, evaluare și certificare a cunoștințelor și competențelor dobândite.

Referințe:

1. Recognition of Non-formal and Informal Learning – Home (Accesat: decembrie 2020) <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/recognitionofnon-formalandinformallearning-home.htm>
2. Codul educației al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.319-324.
3. VILD, T., DUMITRIU, A. *Educația nonformală: Ghid pentru cadrele didactice*. Casa corpului didactic Ialomița, http://www.isjialomita.ro/red/download/Educatia_nonformala_-_ghid_pentru_cadrele_didactice.pdf
4. CUZNEȚOV, L. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: CEP USM, 2008. 624 p.
5. LÓPEZ RUÍZ, L. *Non-formal education vs. formal and informal education*. <http://trawcoe.com/non-formal-education-vs-formal-and-informal-education/>
6. Recognition of Non-formal and Informal Learning – Home <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/recognitionofnon-formalandinformallearning-home.htm>
7. Recommendation CM/Rec(2007)17 of the Committee of Ministers to member states on gender equality standards and mechanisms https://eige.europa.eu/library/resource/aleph_eige000001591

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul Proiectului de cercetare „*Cadrul conceptual, metodologic și managerial al educației nonformale în Republica Moldova*”, cifrul 20.80009.0807.23.

Date despre autor:

Valentina BODRUG-LUNGU, doctor habilitat în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: valbodrug@mail.ru

Prezentat la 16.12.2020